

Jesenske ekskurzije Ljubljanskega geografskega društva v letu 2009

Sečoveljske soline in Piran

12. september; strokovni vodja: Lavinia Hočvar, študentka geografije, članica Društva mladih geografov Slovenije.

Piran je mesto, ki je "zraslo na soli", njegovo solinarstvo pa ima korenine že v antiki. Prvi pisni viri o tem segajo v 13. stoletje, ko so solinarji z otoka Paga semkaj prenesli tehnologijo pridelave soli na posebni podlagi, imenovani petola, ki je zagotavljala belo, popolnoma čisto sol. Ta je stoletja predstavljala strateško surovino, saj je bila glavna sestavina za konzerviranje hrane. Gospodarska moč Pirana, ki je temeljila na proizvodnji in prodaji soli, je mestu omogočila dolgotrajno samoupravo, saj je kot zadnje mesto na zahodni istrski

obali prišlo pod oblast Beneške republike. Piranske soline so obsegale soline v Strunjanu, Fazanu in največje v Sečovljah. O njenem pomenu za Serenissimo priča dejstvo, da so ob solinah v Trstu, Miljah, Kopru, Rabu, Pagu, Stonu in Ulcinju predstavljale kar 1/3 celotne proizvodnje soli na vzhodni jadranski obali.

Danes ima prostor nekdanjih solin drugačno funkcijo. Na solinah v Fazanu je zgrajeno naselje Lucija in del marine Portorož, Strunjanske soline so pred časom postale krajinski park. Tradicija varovanja dediščine je najdaljša v Sečoveljskih solinah, kjer je občina Piran že leta 1990 razglasila krajinski park, ki je leta 2001 prešel na državno raven. Stara struga reke Dragonje jih deli na severno, še danes aktivno območje, imenovano Lera in na južne, leta 1967 opuščene Fontanigge. Na Fontaniggah je bil na območju Cavane 131 ob kanalu Giassi v obnovljeni solinski hiši leta 1991 odprt Muzej solinarstva, ki sodi v sklop Pomorskega muzeja "Sergej Mašera" Piran. Skansen na Fontaniggah za razliko od solin na Leri prikazuje srednjeveški način pridobivanja soli in se ponaša z edino še delujočo tradicionalno črpalko za črpanje slanice na vetrni pogon na slovenski obali. Muzej solinarstva je leta 2001 postal kulturni spomenik državnega pomena.

Če je Muzej solinarstva na Fontaniggah usmerjen v varovanje kulturne dediščine, Krajinski park Sečoveljske soline s sedežem na Leri pa bolj v varovanje naravne dediščine, ne smemo pozabiti, da so morske soline tipična kulturna pokrajina, ki jo je ustvaril človek. Ta danes vzdržuje življenjsko okolje tudi v naravnem re-

Muzej solinarstva je kot prvi v Sloveniji leta 2003 prejel priznanje Europa Nostra za ohranjanje kulturne dediščine (foto: Primož Pipan).

zervatu, ki je uvrščen na seznam mokrišč Ramsarske konvencije.

Ob spremembi funkcije solin se je spremenila tudi funkcija starega piranskega mestnega jedra, kjer sta od kopice nekdanjih uradov ostala samo še sodišče in arhiv. Ostale urade so preselili v Lucijo, kjer je danes poleg dejanskega upravnega središča občine Piran tudi največja koncentracija prebivalcev. Od 4700 uradnih prebivalcev starega Pirana, naj bi jih v njem dejansko prebivalo le približno 2000, pa še ti so v glavnem priseljeneci. Tradicijo avtohtonih prebivalcev Pirana, katerih večina je mesto zapustila leta 1954, ohranja Skupnost Italijanov Giuseppe Tartini Piran, ki ima sedež v Tartinijevi hiši. Avtoptoni Italijani so edini element, ki Piran povezuje s preteklostjo, saj je bila zgodovinska kontinuiteta mesta pretrgana. Tanko nit z delčkom nekdanje bogate mestne zgodovine uspešno stke multivizijska predstavitev v Minoritskem samostanu sv. Frančiška, ki v svoji popolnosti deluje brezčasno. Zgodba poveže Piran prek morja z zahodno jadransko obalo, s katero je bilo mesto zgodovinsko vedno tesno povezano. Tja je odšel tudi najslavnejši Pirančan, skladatelj in violonist Giuseppe Tartini, tam v Padovi na vrnitev še vedno čaka Carpacciova

Prazen okvir v cerkvi sv. Frančiška Asiškega v Minoritskem samostanu v Piranu čaka na vrnitev Carpacciove slike iz Padove (foto: Primož Pipan).

renesančna slika iz Minoritskega samostana v Piranu. Navkljub temu, da je v skrbnih rokah tamkajšnjih minoritov, očitno še vedno ni dozorel čas, da bi bila vrnjena na lokacijo, za katero je bila naslikana.

Pohodna ekskurzija po Miljskem polotoku

17. oktober; strokovni vodja: uni. dipl. geol. Franc Malečkar, Center šolskih in obšolskih dejavnosti.

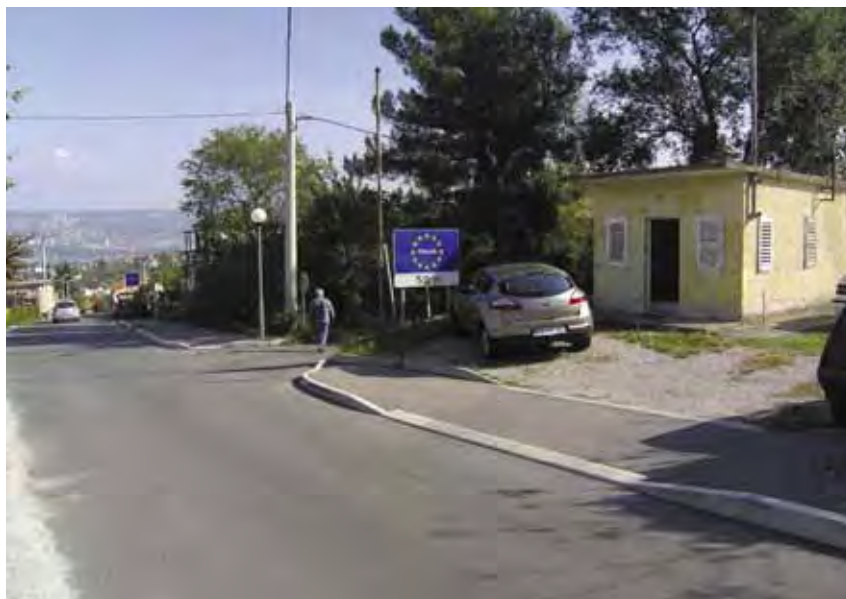
Po Miljskem hribu med Škofijami in Debelim rtičem je speljana učno rekreacijska pot poimenovana po krajanu Premančana, rodoljubu in naravoslovcu Ivanu Jugu (1907 – 1988). Pot vodi z območja nekdanjega mejnega prehoda Škofije, preko trase nekdanje ozkotirne železnice Porečanke, ki je Trst povezovala s Porečem, mimo kamnoloma peščenjaka na desnem bregu hudournika Fagarolo. Od tam nekdanje graničarske stopnice vodijo do razglednega 244 metrov visokega Kaštelirja, najvišjega vrha miljskega polotoka, kjer je

na italijanski strani meje na območju gradišča iz bronaste dobe urejen arheološki park.

Osrednje območje Miljskega polotoka, imenovano "Cave", je že od rimskih časov dalje znano po dejavnosti lomljenja kamenja. Prva postaja peščenjakovih blokov so bile bližnje Milje oz. tamkajšnje pristanišče, od koder so jih na ladjah pošiljali končnim kupcem. Že v času Beneške republike so tod delovali številni občinski in zasebni kamnolomi. Hiter razvoj Trsta je po propadu Beneške republike dodatno povečal povpraševanje po kamenju za gradnjo pomolov, valobranov in za tlakovanje ulic te naglo razvijajoče se avstrijske luke. Zanj so na miljskem pomolu natovorili nešteto blokov peščenjaka. O pomenu kamnolomov za lokalno ekonomijo priča pripoved, da je bila poročna dota na videz manj vredne njive na primer ni lokaciji, z možnostjo odprtja kamnoloma, veliko bolj cenjena od vinograda ali oljčnika. Morda je bila celo dobitna kombinacija za pot iz revščine. Leta 1935 so zasebniki ustanovili zadrugo, v katero je bilo vklju-

čeno 20 kamnolomov s 110 delavci. Kamnolomi so obratovali do leta 1954, ko se je po nekdanji meji med conama A in B Svobodnega tržaškega ozemlja dokončno zarezala nova državna meja med Italijo in Jugoslavijo, ki je kamnolome odrezala od njihove prve ciljne točke v Miljah. Kako iznenada je meja zapečatila njihovo delovanje nakazujejo še danes na dovoznih rampah nekdanjih kamnolomov stoječi kupi kamnitih blokov, ki so pripravljeni za prevoz. Danes se v "Cavah" eden za drugim vrstijo manjši, opuščeni, z gozdom prerastli kamnolomi peščenjaka. Na nekaterih odsekih tlakovanega kolovoza proti Miljam so še vidni ostanki kolesnic volovskih vpreg, ki so tovorile kamenje do tamkajšnjega pristanišča. Lokalni izraz "šališ", ki označuje strmi kolovoz, tlakovan s pokonci postavljenimi ploščami iz peščenjaka izvira iz izraza "šališi", ki označuje tanjše plasti lapornatega peščenjaka. Pokončno postavljene peščenjakove plošče so kljub manjši tlakovani površini zelo primerne za tlakovanje strmih kolovozov in mestnih ulic, saj usidrane vertikalno v podlago z daljšimi stranicami zagotavljajo večjo stabilnost tlaka na območjih, kjer se pojavlja drsenje tal.

Po letu 1954 je nova meja od nekdanjega območnega centra v Miljah odrezala naselje Cerej. Do takrat je dnevna avtobusna linija povezovala mesto z njegovim bližnjim zaledjem tako intenzivno, da je bil Cerej s svojimi petimi delujočimi gostilnami ob koncih tedna za Miljčane tradicionalna izletniška točka. Nekdanjo cesto med Cerejem in Miljami, ki je imela dejansko status ulice, so prekvalificirali v kmetijski mejni prehod za dvolastnike, ki je deloval do sredine osemdesetih let prejšnjega stoletja, ko je nekdanje vozišče prerasla trava. Po določitvi meje se je večina nekdanjih prebivalcev Cereja odselila

Poslopje nekdanjega kmetijskega mejnega prehoda v naselju Cerej. Cesta oz. ulica vodi do navzdol do Milj (foto: Primož Pipan).

Pogled iz starih Milj na Miljskih hrib s Kaštelirjem (foto: Primož Pipan).

v Milje. V njihove izpraznjene domove v neposredni bližini državne meje, je oblast naselila preverjene ljudi iz vrst upokojenih državnih uradnikov, carinikov, policistov idr. Ker so se sem priselili s celotnega območja nekdanje skupne države, je vas Cerej glede na narodno pripadnost prebivalcev veljala za Jugoslavijo v malem.

Državna meja je bila razlog za različen razvoj obmejnega pasu. Na italijanski strani se je območje razvilo v suburban kontinuum mesta Milje, na slovenski strani pa je pobudo prevzela narava. Ostra ločnica na terenu se na italijanski strani izraža v vzorno obdelanih kmetijskih zemljiščih, na slovenski strani pa v razraščanju gostega robidovja.

Kljub temu državna meja na območju miljskega polotoka ni predstavljala ne-

prehodne ovire. O njeni prepustnosti priča podatek, da je bilo na šestih kilometrih mejne črte včasih kar pet mejnih prehodov: mednarodna Lazaret in Škofije, maloobmejna Čampore in Korošci ter kmetijski Cerej. Po vključitvi Slovenije v schengensko območje 21. 12. 2007 je prehajanje meje prosto po celotni njeni črti.

Resljev gaj je posvečen gozdarju Josefu Ressleru, ki je s pogodovnimi načrti za Istro in Kras poskušal izboljšati stanje hrastovih gozdov. Hrastovino je Beneška republika v Istri naročala predvsem za gradnjo ladij. Danes imajo gozdovi puhastega hrasta namesto gospodarske predvsem ekološko funkcijo.

Stare Milje so bile zaradi varnosti umeščene na vrhu hriba. Možnost hitrejšega gospodarskega razvoja

mesta je botrovala preselitvi mesta na obalo. Za varnost Milje je Oglejski patriarhat leta 1374 zgradil majhno trdnjavo. Miljski grad je svojo glavno vlogo odigral v času, ko je bilo mesto pod upravo Beneške republike, ki je bila v nenehnih sporih s Trstom zaradi kontrole nad solinarstvom. Po priključitvi mesta Avstriji je grad izgubil svojo obrambno funkcijo in je začel razpadati. Od leta 1991 je v zasebni lasti umetniškega para, ki ga je z lastnim delom in sredstvi popolnoma obnovil.

Vabljeni, da se nam na prihodnjih ekskurzijah pridružite tudi vi. Fotografije z ekskurzij si lahko ogledate na www.zrc-sazu.si/lgd, kjer je objavljen tudi program ekskurzij za pomlad 2010.

Primož Pipan